

OBRAZY Z OKOLÍ DOMAŽLICKÉHO

Z přátelských dopisů Boženy Němcové

I

MOHLA BYCH ZAČÍT O TĚŽKÉM SRDCI, KDYŽ JSEM Prahu opouštěla, ale to je píseň se známou notou, tu zná každý, kdo se s tou drahou matkou loučil. Mně se zdá, jako bych byla třemi kroky celou vlast přeměřila; ze slezských hranic přes Prahu až k bavorskému pomezí, to jsou tři obrazy a také tři gramatiky, u severu chodí se „ulicej“, v Praze se „unterhaltujou“ a na západě řekne sedlák „já jsu bul“ a dostal od toho jméno *bulák*. Jak jsme přijížděli ku Plzni, byla již silnice plna selského lidu v překrásném bohatém kroji. Selky byly k líbání. V Plzni jich stálo jako makovic, ale mezi všemi ani jedna blondýnka. Za Plzní jsme se octli mezi Němci; ačkoliv jsme měli kočího z germánského pokolení, musel přece hospodu podle zeleného věníku hledat, poněvadž tamějším Teutonům nerozuměl. Srdce mi okrálo, když jsem přijela na místo, kde mne domácí paní oslovila: „Až budou chtít maso, tak jim *pro ně* pošlu.“ Tento čtvrtý pád středního pohlaví je jako svaté přikázání lásky k lidu našemu, který nám milý jazyk mateřský v celé neporušenosti zachoval. V celém okolí mají ti lidé řeč, zlatý poklad, já poslouchám jako u vidění. Kde se jich dotknete, jako by zlaté jiskry přšely. Tuty dny byla u mne stará žena a povídala, že zde často hoří. Já se ptala na příčinu, a ona pravila: „To je tím, zlatá paní, že se nedává božímu ohni pokrm.“ – „A jak to myslíte?“ – „Od každého jídla, co na stůl přijde, má se dát něco ohni, a když něco vykypí, nemá se nikdy hubovat; to patří ohni. Když se pak plaménky sejdou, ptá se jeden druhého: Jak se ty máš, a jak ty; a tu říká ten chudý oheň, že se má zle a že se musí vystěhovat. A oheň se stěhuje a zapálí stavení.“ –

Takových pověr je více a lid to se vši upřímností vypravuje.

Vy nevěříte, jak hluboce ten rozpor národního života uráží, jemuž se ani ve vlastní rodině vyhnout nemůžeme. V kuchyni stojí selka, povídá o své rodině, o domácnosti, mluví, jak by tiskl, že by učeného pána zahanbila, a slova její: „Mám holku, je jako větrice, musím ji dát do města, aspoň se naučí *studu* – snad aby ho pozbyla,“ s tím klasickým dativem znějí mi ještě v uších; tu se strhne v pokoji křik a pláč, můj vlastní synáček hořekuje, že má jít do školy – s *německým* slabikářem. Já jsem si ale vzpomněla na dobrou radu a citovala pana Laube: „Man muss sie bilden!“ Hoch tomu nerozuměl, ale mlčel, jako by měl uděláno.

Každý zvyk obrátí si tu lid buď v legendu nebo v pohádku. Ve vsi Milovči práská pastýř bičem, kdežto jinde obyčejně troubí. To prý vzalo původ, když sv. Vojtěch, putuje do české zemi, přišel na vrch ke vsi a tam umdlen usnul. Tu vyháněl pastýř stádo a troubením sv. Vojtěcha ze sna probudil. Za trest uložili prý si, že od té doby budou bičem práskat. – Za pěkného času sešla jsem si do Petrovic k známé selce. Byla churava, i ptám se jí, co schází? „Duch, milá paní – duch! Co mi umřel syn, scházím hořem. Kdybyste ho byla viděla, kterak byl pěkný jako růže, vzrostlý jak panna, zrovna jak by ho vymaloval. A žádný lík nepomohl, musel umřít.“ Tak pokračovala v samých obrazech a na mně bylo učit se a poslouchat. A ti učení sousedé chtějí, abychom ten poklad mateřský pochovali a od lidu se odvrátili?! – Místo dlouhý říká se tu *dlúhý*, také *kút*, *klobúk*, pak *já jsu bial* a *já jsu bul*, od toho povstalo jméno *bulák*, *bulka*, *bulský kroj*. Zdá se, od nich že vzal původ kroj selský a že to byli ti nejstarší osadníci, protože vůbec sedláci z jiných vesnic, kteří kroj svůj změnili, jmenují bývalý kroj *bulský*.

Není tomu dávno, vyšla jsem si s jednou ženou do nejbližší vesnice, jmenem Chrastavice. Šly jsme nejdříve k rychtářce. Vejdeme do velkého dvora; všecko zotvíráno, nikde ani človíčka vidět. „I jen pojďme do sednice, rychtářka je hodná,“ praví moje společnice. U dveří sedí asi devítileté děvče, domácí dcerka a nemá. Ukazuje, že je máma v stodole. Žena šla pro ni, já se zatím ohlídla po sednici. Hned u dveří byl krb, u něho vysoký železný svícen a pak lože nastlané jako strmý vrch, postel s nebesy, u oken stůl s vysokými trnoži a kolem lavice, v koutě nad stolem visutá almárka. Jinde mají v koutě buď zrovna nad lavicí anebo ve zdi zazděnou figurku svatého, obyčejně Pannu Marii; když si zasednou ke stolu, vypadá to, jako by s nimi jedla. Okna byla z plechových mřížek jako v kostele, strop sice dřevěný, ale tak pěkný, jako by byl z ořechového dřeva. Na znamení, že zde rychtář bydlí, visel od stropu uprostřed sednice buben, jímž se tu lid svolává. Vtom vejde rychtářka, buclatá modrooká žena. „Vítám vás, posadte se!“ praví ke mně a utírá zástěrou lavici; „my jsme ten týden poklízeli a tak jsem ještě ani lože nepřevlíkla; nemyslete, že to vždy tak u nás vyhlíží. Škoda, že není sedlák doma.“ – „I nedělejte si z toho nic, já vím, jak to chodí. Ale bolí vás zuby, jste opuchlá?“ – „Ba bolí, a přece držíme hrdličky pro to. Dlouho mě již nebolely, až dnes v noci, ale tak silně, že mi líčko opuchlo. Můj Bože! kdyby byl ten můj sedlák doma, on umí s pány mluvit; když člověk nepříjde ze vsi, neumí hubu otevřít.“ – „I jen se nestyďte, ta paní mluví raději se sedláky než s pány,“ skočila jí žena do řeči, „má českou řeč ráda a mnoho českých knih.“ – „Tak, tak, nu to je hezky; člověk někdy neví, jak přijde vhod. Německy nerozumím, ale můj sedlák rozumí, jemu je snáze. Tuhle jsem si vypůjčila z města kroniku,

byla hezká; od té doby ale bylo polního díla, tu přestává všecko až do přástvy.“ – „Povězte mi, proč pak jste svůj kroj změnili?“ – „Byl tuze nepohodlný a studený; dříve byli lidé silni, ale teď jsou slabí. Někteří mají ještě bulky a pasy, ale je jich už málo.“

Dříve nosily červené punčochy (ty mají posavad), střevíce s koženou mašlí; jako mají na Plzeňsku zelené mašle, tak měly tu převislo širokou kůži, potom černou širokou sukni, jen jednu sice, ale tak tuhou, že se ani ohnout nedala, ta se notně škrobila a sklem pak vyhladila. Zástěru měly černou neb tmavomodrou dole s prýmlem, kolem těla černý pás, zlatými penízky vyšíváný, žádnou šněrovačku, jenom zadu a napřed čtyrhranné, černým aksamitem potažené prkýnko, které přes kříž pod paží nahoru svazovaly. Košile byla se širokými rukávy, na hlavě měly ženy plenu, holky dozadu včesané vlasy, zapletené pleťánky, a přes čelo bílý pásek černě vyšíváný, vzadu uvázaný jako mašle. V zimě vzaly přes to dlouhý černý kožich, zadu i napřed rozstřižený. – U mužských bylo vidět vysoké boty do půl lejteck, kožené nebo plátěné kalhoty, krátkou vestu, bílý šerkový kabát s černým vyšíváním na rameně, až po kolena dlouhý; na hlavě kulatou červenou čepičku s černou anebo hnědou kožešinou kolem. Jinde ale nosili také široký klobouk s černými pentlemi, jako u Plzně. – Tak mi to selka všecko vypravovala a pak si stěžovala, že má němé děvče. „Jeden sedlák,“ pravila dále, „měl také němého chlapce; on ho dal do Prahy, aby se naučil mluvit. I naučil se opravdu, ale škoda jen, že německy. Ovšem bych byla radší, kdyby děvče mluvilo česky, ale necht! jen když bude mluvit. Nejvíce se bojím, že dostane děvče *domáci nemoc* (tak tu jmenují Heimweh a říkají: Od domáci nemoci není pomoci), ona je na mne tuze navyklá. Pan justiciál a správčí nutí sedláka, aby ji tam dal, a Bor to udělá.“ Po dvoře říkají sedláku Bor, jinak ale

Honza, selka se jmenuje po dvoře Konopková, jindy pak Kačenka. Tak tu má křtící jméno a příjmení své zvláštní užívání.

Po vesnici je všude tak ticho, jako by tam živá duše ne-
zůstávala. Okna jsou obyčejně do dvora a lid je nazad. Rychtářčina máma, šedesátiletá žena, stála na mlatě a mlá-
tila. Přiběhla hned k nám, a slyšíc, že se divím, jak ještě
v tom stáří mlátit může, pravila: „I copak to, jen když mně
Pánbůh zdraví dá. Já vstanu ráno o čtyr hodinách, na-
krmím koně; ten můj hoch tuze rád spí a zaspal by krmení;
potom jdu na pole vláčet, přijdu domů, uvařím pro chasu
jídlo a po obědě s nimi mlátím. Když tady leželo vojsko,
vařila jsem někdy pro osmnáct mužů, oficírů i sprostých,
a mohu říci, že byli spokojeni. Já měla radší knížete než
sprostého, on si tak nevybíral. Vždyť mne až z Prahy vzká-
zali pozdravovat.“ Všude jsem pozorovala, že mají nad
srubem holuby. Okolo Chrastavic je nejhezčí koutek těch
hor, které jsem posud viděla, ale nikde není tak romantická
krása jako u nás doma. Což je ale do všech krajin, není-li
v nich dobrý člověk. Nemohu vyslovit, jak mi bylo líto,
když k nám selka přišla a nebohá ani nevěděla, jak má pro-
mluvit. „Musejí mi odpustit,“ pravila, „já jsu hloupá
bulka.“ Můj muž, vždyť ho znáte, začal jí to vymlouvat,
a tu jste měli vidět tu spokojenost, tu radost, že mohla
mluvit, jak chtěla, a říkat nám vy. To ví Bůh, proč tím
lidem tak opovrhují, že se ubohý sám za hloupého drží
a svého krásného jazyka si neváží!

III

K národním veselostem zdejšími náleží *koleda* a *voračky*.
Selská dívčí koleda slaví se prostřední vánoční svátek. Tu
dostane každá děvečka nebo dcera od hospodyně *hně-
tanku*, t. j. veliký koláč, dobře máslem a smetanou zadě-

laný, v němž je skořice, hrozinek a mandlí hojnost. Těsto se jak náleží uhněte a – jak se tu říká – na křuplavo upečte. Hnětanku si ale holka nenechá, ta je pro chlapce. Svobodní chlapci a holky shluknou se pak vespolek a jdou do města na pálení. Děvka dá chlapci hnětanku k vodce, a on jí koupí housku a jablka; to se potom tahá a strká, zpívá a hlučí, a z krčem to jde k muzice. Přitom se musí každý opít, ženská tak dobře jako mužský, a proto se také nepije pivo, ale *pálení*. – O masopustních dnech mají *voračky*. První den vezmou si chlapci muzikanty – totiž dudy a housle – a jdou po děvkách. Každá musí dát peníze na voračky, jak jen může, někdy třeba pět zlatých. Která se z nich dá nejvíce vidět, ta potom celý rok také nejvíce tancuje. Chlapci platí muzikanty, častují rosolkou a tančí celé tři dni masopustní ve dne v noci bez přestání. –

Důvěra v mocnou přímluvu svatých je zde v plné vládě. Tuty dni byla u mne stará selka. Když viděla dítě nemocné, pravila: „Ale, zlatá matko, nebyla jste ještě s tou holkou na Svaté hoře?“ – Já, že ne. – „Ó, to tam jděte; já pořád mé dceři Barce říkám, aby šla s tou němou holkou na Svatou horu; věřte, tam se už mnoho zázraků a divů stalo. Anebo dejte číst mši u sv. Rocha a obětujte na oltář tři vejce, on je patron proti tělesným neřádům a každého uslyší, kdo se k němu obrátí.“ Na doktory a líky se tu mnoho nadrží. –

Táž selka pozvala mě na svatbu. Když jsem se ptala, koho si bude syn její bráti, pravila: „On ještě neví; má prý jich několik, ale pro mne, ať dělá, jak rozumí.“ – „Ale má-li být svatba o sv. Martinu, tedy je svrchovaný čas.“ – „I to je pojednou,“ odpoví stará. – Tak to máte tady jako v residenci, sňatky urovnává více rozum než srdce; kdo dá víc, ten bere. Ostatně jsou to dobří lidé, vejdete-li do vesnice, nepotkáte nikde hloupou ostýchavost, každý se vám směle do očí koukne, a ne aby troubil, nýbrž srdečně

vás vítá. Bývá-li ve vsi jako po vyhoření, všude ticho, jen že někde z chalupy zpěv zaznívá anebo pasák si hvízdá, rozléhají se po městě zpěvy bez přestání. Ti kalounkáři při stavech celý boží den ani ústa nezavrou, a je tu písni, až není možná. —

Nevím, bylo-li by opatrovny kde tak potřebí jako zde. Co se tu děti potuluje, které na svého otce prstem ukázat nemohou! Ty rostou jako dřevo v lese. Co jsou staří lidé, ti jsou zdraví a zachovalí, ale ten dorůstek je již dlouhým seděním u stavů mnohem zakrnělejší. Avšak navzdor všemu tomu, že je zde mnoho chudoby, není přece nic o zlodějství slyšet ani o těch hanebných nadávkách. Ale v sobotu a v neděli, když přijde vyplácení peněz, tu je v krčmách živo a sklenář má výděleku dost. „V té a té krčmě byly zase caparty,“ říkají ráno. —

Krásná plet dělí se tu na dvě třídy, jedna má čepec na drátkách, druhá klobouk. S čepcem zachovaly se staré zvyky, pod klobouk vloudila se němčina.

IV

Lid zde místo Češka říká *Čechyně*. Češka prý se mluví jen u Prahy. Národních povídek je zde veliké množství. Nejoblíbenější jsou krátké vtipné a směšné anekdoty, o nichž se myslí, že se vskutku přihodily; starší báchorky, třeba sebebásničtější, nejsou v takové vážnosti. V každé z oněch je vychytralý sedlák nebo selka, hloupý pán nebo vtipné dorážení na hloupé sousedy, Bavory a jiné Němce. Jak se časy mění. V povídkách považuje se lid za nejchytřejší a v skutečnosti drží se za hloupého, ač by se to všem říci nesmělo.

Jeden sedlák měl býti rychtářem. I ptá se ho představený, má-li k tomu také dost rozumu. „Vždyť vy ho tady máte nazbyt, můžete mně ho trochu přenechat,“ odpově-

děl sedlák. – Když jsou ty pověsti napsané, nezdají se vám už tak směšné, jako když člověk poslouchá, jak je odzpěvují; to je něco zvláštního a vše jinak vypadá, než když se to obyčejným hlasem povídá. Slovíčka *no* a *nu* jsou silně v užívání.

K nejoblíbenějším procházkám náleží cesta do Chrastavic. Tam jsme šli na posvícení. Přijali nás s pravou hostiností a s upřímnou tváří. Sotva jsme dosedli, otočila se hospodyně a přinesla koláč. Ale jaký koláč! Takovým posvícenským koláčem podělí se celá rodina; máte na něm, kdo co rád, tvaroh, povidlí, mák, perník a sypání z rozinek a mandlí. Když se koláč snědl, prostřeli jak sníh bílý ubrousek, dali majolíkové talíře a přinesli pečité. Mezi jídlem hovořili jsme s hospodářem. Je to muž chytrý a zdravého rozumu, ale že se často mezi německými pány potlouká, má jazyk trochu pokaženější než druzí domácí. Vida, že s námi upřímně mluvit může, začal jinou. My se ho ptali, zdali přece něco ví o svých předcích, ale o těch nevěděl, ani co by za nehet vlezlo. Byl rád, když slyšel, že mu historii půjčíme.

V hospodě bylo několik sedláků, protože právě posvícení teprv v pondělí nastane. Můj hoch měl se hned k dudáku, začal mu zpívat a dudák mu hrál. To ti sedláci koukali a divili se, až nebylo možná. „Ten mládeneček má notu, že by mohl na kruchtě zpívat,“ pravila jedna selka, jíž jsem za tu zdvořilost poděkovala.

V pondělí byla podívaná! Šli jsme rovnou cestou do hospody. Na jedné straně u okna seděli sedláci a několik měšťanů, u kamen seděly ženy a malé děti, v třetím koutě stály holky, všechny na jedné hromadě, uprostřed chlapci. Na jednom okně seděl orchestr, dudák a huslař. Dudák byl samý věnec, na klobouku měl plno fátorů a kvítí. Hned u dveří byl šenk, kde rychtář hospodskému pro samé švagrovství nalívati pomáhal. Děvčata byly v čer-

vených šátkách a ženy buď v čepcích nebo v plenách. Čepce mají buď bílé jako Plzeňky anebo poločerné, co starodávním památku a pozůstatek buláckého kroje, pěkně do faldů složené s ploským dnem. Chlapci byli všecko v bílých punčochách a střevících, měli čisté koženky, krátké vesty, rukávy jako sníh, na hlavě tchořovku, buďto zelenou aksamitovou nebo červenou. Po přivítání dali nám zahrát národní tance. Přála bych těm baletním tanečnickům a tanečnicem, kteří si tak mnoho na tom zakládají, když se několikrát na patě otočí, aby se přišli na zdejší tance podívat. Ať si dudy jak chtějí skřípají, oni mají takt v nohou; tu není slyšet ani o krok více ani o krok méně, jak jeden přestane, přestane i druhý. A což polku! Tu vám tak pěkně tančejí, že je radost se podívat na ty nohy v punčochách a střevících, jak opravdu elegantně vypadají. Nejdříve tančili polku, pak štajriš (naši sousedskou), nato zelenák, obkročák a třínožku, všechny tři jako náš vrták; potom dupavou, houpavou, hrozičku (strašáka), ševcovskou a kolečko. Ševcovská je nový tanec, vymyšlený od našeho statného rychtáře, až posud velkého milovníka tance. Dělají se přitom všechny posunky, jako by švec šil. Když se dratev vytahuje, musí se mít každý na pozoru, aby něco neulovil; neboť všickni stojí na jedné hromadě, a kdo se neuhne, dostane pohlavek. Vidíte, to je ta venkovská gymnastika, ta učí obratnosti bez německých turněrů od starého Jahna až po tu dobu.

Naposled přišlo kolečko, ten *nejstarší* tanec, jak pravil rychtář, který za mladých let nic jiného netančil. Dva chlapci se postavili se žbánkem před dudáka a začali dudáckou notu, dudák se šklebil, huslař dával nohou takt a šest chlapců si přitáhlo své tanečnice. Stojíce porůznu, chlapec vedle děvčete, s rukama nazad spletenýma začali se podle taktu pořád na jednom místě tak hbitě a šikovně točit, že jeden o druhého ani nezavadil a z taktu nepřišel,

až se pustili a zpředu chapli. To jde všecko tak čerstvě a pořádně, že se vám zdá, jako by šest větének jedním kolečkem se točilo. Vzpomněla jsem si na pražské bály, co tu výborů, tanečních pořádků, prób a Bůh ví co všecko; a zde v té nabouchané krčmě šlo to bez výborů tak pořádně, jako sotva v kterém sále. A proč? Protože tu platí méně příkázání a více dobré vůle. Toaleta byla na dvoře, kde mužští přístup měli.

Mezi děvčaty byly všehovšudy asi dvě pravidelné tváře. Všem ale líčka zdravím jenjen květly. Oči měla každá jako jed, což tvářím neobyčejné krásy dodávalo. Mužští mají pravidelnější a výraznější rysy, postavy jejich jsou jako hory. Škoda, že si vlasy zkrátka přistřihují. Při rozchodu svěřil mi rychtář, že řekl některým sousedům, až bude po venkovské práci, aby k němu přišli na „hejtu“ (*hejta* je návštěva, také *táčky* nebo *hrátky*, když hrají), že jim bude číst o starých Čechách, jak do země přišli; také mi slíbil, že dá jednou odpoledne přástvu, abych přišla poslechnout, jak umějí „děvky“ zpívat.

Mluvila jsem také s jednou selkou z Lužice; v řeči přišlo na ourodu. Když mi pravila, že mají už všecko zaseto a urovnáno na polích, řekla jsem hned, jak to zde způsob: „Obrod' Pánbůh!“ – „Dejžto Pánbůh, vás taky“, odpověděla ona. „Ale letos bude asi zle, nastává nám drahý rok, to prorokují myši; běhá jich na poli jako čečetek. Zlatá matko, už jsem si kolikráte vzpomněla, co Přemysl prorokoval. Když přišli pro něho čeští páni a on musel k Libuši jít, řekl: Kdybyste mě byli nechali brázdu dovorat, nebyla by v Čechách nikdy nouze, tak ale nebude se vám často ani chleba dostávat. A věru, již se kolikráte nedostávalo.“ – Ta věděla přece něco z historie, což tu je pravou vzácností.

Každé město pamatuje několik ohňů, jimiž popelem lehlo. Takovým neštěstím stane se přestávka v paměti lidské, minulost se oddělí od přítomnosti a pravda i báje splynou v jedno. U mne sedí staříčká žena a vypravuje o velkém ohni. „Před tím ohněm byly v městě krásné a nádherné stavení, velké zámky a překrásný kostel, celý mědí krytý, domy ale všechny plechem pobity. Kolem stály čtyry předměstí, krásné brány, valy dvakrát vodou obehnané, zdvihací mosty, zkrátka, bylo to pevné město. Bezděkov jmenovalo se předměstí, v němž prý se katolíci zdržovali a tam svůj kostel měli, v městě byli husité. Dávaly se bankety, hostiny a všeho bylo dost a dost. Potom prý přišli červení kněží, kteří lid učili a husitům všecky knihy na náměstí spálili. Kdo se nechtěl poddat, musel ze země. Když se ti vyhnanci stěhovali, zakleli prý své nesnášlivé bratry, aby se jim nikdy více dobře nevedlo, svých statků aby neužili a jejich dětem aby nikdy štěstí nevzkvetlo. A ta kletba, věřte mi, lpí od té doby na městě, které se až dosud nespravilo. Po velkém ohni vystavělo se město zcela jináče, do rynku nešlo ani jediné okno, každý zůstával uvnitř a měl dozadu okna. Lidí bylo málo, takže mohl člověk o pravém poledni po rynku v košili běhat. Všecko chodilo po sprostou; bohaté měšťanky a paní radní (bylo dvanáct radních pánů) nosily na svátky zlaté čepce, krepitanové, pájové a groditurové šaty (látky z vlny a hedvábí) a k tomu hedvábné zástěry. Sprosté ženské měly kanafasové šaty a cicové, na způsob zlatých ušité čepce. Oblékla-li některá panna do bálu kamrtuchové šaty, to byla už tuze velká paráda. Mužští nosili střevíce a punčochy, dlouhé fraky, jabot, vrkoč a klobouk na tři facky. Než peněz bylo hojno. Když se některá vdala, dostala kronů dva i tři hrnce sháněnou míru. Matematika nebyla

skvělá; počítalo se všecko na kolečka, křížky, čáry a háčky. Vypůjčil-li si někdo peníze, přinesl dvou- neb třížejdkový hrnek, dostal sháněnou míru a tolik zase odvedl. Všecko šlo na slovo. O němčině nebylo památky; ve školách učilo se česky a latinsky. Mnohý desíletý chlapec uměl tolik co sám pan profesor. Na děvčata se arci tak nedbalo. O Vídni, kamž teď mnozí do služeb chodí, nevěděl tenkrát sprostý člověk ani dost málo; jestli co zaslechl, tuť myslel, že je to v jiném dílu světa. Jenom do Prahy chodili někdy na pout. Když se odtamtud děvčata vrátily, stěžovaly si, že jim tam říkají *horakyně* a že si z nich smíchy tropí. Kalounky dělávali na malých stávkách v ruce. Při každém nebezpečnosti bylo první, že šli a peníze zakopali, nejvíce do lochů (sklepů), takže až posud je v zemi veliké bohatství. Z toho pošlo, že viděli lidé každou chvíli hrnce kronů hořet. Ti, co peníze zakopali, museli chodit strašit; takové rejdy děly se téměř v každém domě. Před časy chodili kněží po domech a dávali líbat Pánaboha; lidé ale spávali nazí a tudy prý se často přihodilo, že nemohli vstát, a oni jim ho museli k samé posteli donést. Během padesáti let se vše tak změnilo. Do škol zavedla se němčina, děti dostávaly odměny, jestli dobře německy uměly, učitelové chodili po domích a učili ženské zadarmo. Domáci pouštěli se do světa, cizí se přistěhovali, a tak to staré pomalu zahynulo. Zámky, zdi a brány se zbouraly a jiné domy se stavěly, zvláště po vyhoření před třiadvaceti lety, kde také jedna část vysoké věže u hlavního kostela zhynula. Při ohni shořelo také mnoho důležitých spisů, které byly v železné truhle zavřeny.“

Hned jak se do města vjíždí, stojí po pravé straně památný dům, jak se praví, ze všech nejstarší a zvenku pěkně malovaný. Obrazy na něm představují muže na všech stupních lidského stáří od roku až do sta let. Je vidět, že to bylo dobře pozláceno.

Chraň Bůh! aby snad kritika myslila, že to mám z pergamenových listin, co tu povídám. Na to je času dost, až náš vysoce vážený pan měšťanosta historii města vydá. Jak jsem se podivila, když jsem slyšela, že muž ten a spisovatel český, jsa rodem ze Žatce, teprv z lásky k poddaným jazyku jejich laskavě se naklonil. Tomu by se měli všichni nedočechové před soudní stolicí dostatí, kteří myslí, že se jim tak povede, jako se tu o jednom svobodníkovi povídá. Měl prý zlaté tele, jemuž se klaněl. Když lidé ráno do kostela chodívali, nebylo na poli ani hnuto, a když šli z kostela, bylo pole zoráno. Co se ve sklepě zlatému teleti klaněl, zorali mu šotkové pole.

VI

Veselý život panuje mezi děvčaty na *přástvách*, kde se jim pohádky od huby jen odsejpají. Když některá z chudších děvčat trochu peří nastřádá, sejde se jich několik u ní, aby jí pomohly peříčko sedrat. Přitom se peče *pučálka*. To je smočený a pak upražený, pepřem posypaný hrách, který se při draní rozdává. Chasníci přijdou k tomu, povídá se, zpívá se a po draní někdy i tancuje aneb hraje na výplaty čili fanty, jakýchžto her zde množství mají. —

Před nedlouhým časem byla jsem v Koutě a v Kdyni, znamenité to fabrice na vlněné věci. Je to překrásný ústav, zaměstnává denně přes tisíc lidí a poskytuje okolním nenepatrných výtěžků. Z koutského zámku, okolo něhož se pěkný park táhne, viděla jsem na vysokém vrchu zbořeniny hradu Riesenberku a vzpomněla si přitom na pověstný román „Consuelo“, jehož děj z větší části do těchto krajin položen. Vykopalo prý se tam několik kousků šperku, které majitel schoval.

Přes šumavské hory sešli jsme si až kousek cesty za hranice. Jaký to rozdíl! Tu vás pozdravují české dítky:

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ a kus cesty dále troubí na vás německá tvář a nepozdraví, kdyby sám bavorský král jel okolo. Tu jsou i pole jinak zorány, tu i jiné chalupy, jinak i všecko ostatní. Těm jejich střechám se naši hoši vysmívají, protože mají šindele na nich jen položené a na těch místo šindeláků velké, třeba pětiliberní kameny ležet, aby jim nespady. Taková střecha podivně vypadá. Nyní vím teprv, odkud to pochází, když se říká: „To je knedlík jako bavorský šindelák.“ – Když jsme jeli nazpátek po těch do oblak sáhajících vrchách, bylo nebe plno hvězd a dole z oken roztroušených chalup kmitaly se rudé světýlka plápolajících loučí. Nedivím se, že si staří na těch vrchách zámky stavěli, nedivím se, že tu lid na *domáci nemoc* trpí. Horalovi je v dolině ouzko, jen na milých horách je mu volno. –

Když jsme přijížděli, šly selky do kostela; tu jsem viděla zas tu roztomilou mošinku z rákosí s nesčíslnými barevnými klůckami, jakou jsem sama do školy nosívala. V ruce držely modlicí knížky, velké a skvostně vázané, s lehkým žlutým plechem, na němž je kříž a jiné květy vytlačeny. Uprostřed a v každém rohu vězí sklenný barevný kámen, což pěkně, ba skvostně vypadá. –

Můj rozmilý venkovský lid, s nímž tak ráda zacházím, uvedl mne v podezření, že jsem také sprostá. Z toho si mnoho nedělám, ba jsem přesvědčena, že není nic lehkého získat si důvěru u selského lidu. Já to již umím. Když mne která potká, hned se ptá: „Jak se máte, paní? proč k nám nejdete?“ Já jí podám ruku a upřímně zatřesu. Jednoho dne spala jsem u Bora, na krbu byl oheň rozdělán, já se zahrabala do toho nesmírného vrchu peřinového a dudy zvenčí se ozývající mne ukolíbaly. Ráno – právě jsem si něco zapisovala – přijde Dorla, mladá ženka, ještě s jednou, která už také *zlatou noc* držela, po prstech až k samému stolku; já zvednu hlavu, ona mi padne okolo krku

a ptá se: „Jak jste spala u sedláka?“ tak upřímně, jako by byla moje sestra. Druhou, která řekla: „Jak se vyspaly?“ zakřikla Dorla: „Nesmíš jí říkat *voni*, ona to nechce, já jí také tak neříkám.“ –

Teď už koluje mezi nimi Malého Historie a „Lhotský sedlák“. – Divno mi bylo, že zde jenom dudáckou notou nejraději zpívají, to je jejich zamilovaná. Přes dudy nic není, a kdyby přišel Strauss s celou bandou, nedostal by ani krejcaru. „*Dudák a houdek, to jsou chlapci, ti hrajú, až srdce v těle skáče.*“

Celý púst nosí zde selky bílé zástěry, jejich smutek je bílý kalounek, bílá zástěra; dále ve vesnicích je zase modrý. Ještě před několika lety panoval sem tam obyčej, že musel míti ženich v den svatební k *oddadbě* hřebíčkový kabát, jen po kolena dlouhý, bez límce, který začasté od praděda zdědil, a k tomu červenou čepičku s kunou. Právě tak jsou vymalováni sedláci na obraze v klášteře, jak cepy a kosami Němce tepou. Jsou to tak nazvaní *Chodové*, o nichž jde pověst, až prý opět povstanou, že bude zle.

Nevěsta zase musela mít bulku, vrkoče červenými kalouny proplítané a odívku. To prý byl pláštík na způsob burnusu, celý černý, u krku šňurou sepjatý, uprostřed zad viselo prkénko s půl lokte šířky a délky, též černým sukem potažené a modrými puntíky vyšité. Až k tomu prkénku visely vrkoče. Takovou odívku není už teď ani vidět, ba celý obyčej vychází z paměti. Jen to se praví, že nosil družba před dudákem červený praporec, když šli do kostela a písňe zpívali.